

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

ZÁVĚREČNÁ PRÁCE

2020

Pavla Pristášová

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

STUDIUM V OBLASTI PEDAGOGICKÝCH VĚD

– SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKA

2018-2020

ZÁVĚREČNÁ PRÁCE

Pavla Pristášová

Metody výuky žáků s ADHD na ZŠ Panenské Břežany

Praha 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená závěrečná práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 6.3. 2020

Pavla Pristášová

Anotace

Závěrečná práce se zabývá problematikou vzdělávání žáků s ADHD na ZŠ Panenské Břežany. Teoretická část vymezuje pojem ADHD, příčiny i projevy syndromu a jeho vliv na školní úspěšnost. Dále jsou v teoretické části popsány metody, které ZŠ Panenské Břežany aplikuje při vzdělávání žáků trpícím tímto syndromem. Praktická část se zaměřuje na kvalitativní výzkum s využitím případových studií. Záměrem praktické části je zjistit, jaké metody jsou na této škole používány při vzdělávání žáků se syndromem ADHD a dále určit faktory, které mohou ovlivnit školní úspěšnost.

Klíčová slova

ADHD, dítě, hyperaktivita, impulzivita, kazuistika, porucha pozornosti, rodina, školní prostředí, učitel, výchova, vzdělávání, žák

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	8
1 SYNDROM ADHD – ATTENTION DEFICIT HYPERACTIVITY DISORDER	8
1.1 Vymezení pojmu ADHD/ADD.....	9
1.2 Etiologie syndromu ADHD.....	10
1.3 Symptomy ADHD.....	11
2 VLIV ADHD NA ÚROVEŇ ZÁKLADNÍCH ŠKOLNÍCH DOVEDNOSTÍ	14
2.1 Projevy ADHD ovlivňující školní úspěšnost.....	14
3 METODY VÝUKY ŽÁKŮ S ADHD NA ZŠ PANENSKÉ BŘEŽANY	17
3.1 Stručný popis MŠ a ZŠ Panenské Břežany.....	17
3.2 Metody výuky žáků s ADHD na ZŠ Panenské Břežany.....	18
PRAKTICKÁ ČÁST	25
4 VÝZKUMNÁ ČÁST	25
4.1 Charakteristika kvalitativního výzkumu – cíl výzkumu.....	25
4.2 Specifikace výzkumného postupu.....	26
4.3 Kazuistiky žáků se syndromem ADHD na ZŠ Panenské Břežany.....	28
4.3.1 Kazuistika 1. – dívka Eva (narozena 2011).....	28
4.3.2 Kazuistika 2. – chlapec David (narozen 2008).....	35
4.4 Rozhovor s třídní učitelkou.....	39
SHRNUTÍ	41
ZÁVĚR	43
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	44
SEZNAM PŘÍLOH	46

ÚVOD

Děti, jenž kladly zvýšené nároky na výchovu, vzdělávání i samotnou péči, byly v každé době a také budou. Ne jinak je tomu i u dětí trpícím syndromem ADHD. Téma ADHD je pořád aktuální, neboť dětí s touto diagnózou stále přibývá. Tento syndrom nelze považovat za "nemoc", která se dá léčit. Dítě s ADHD rovněž z poruchy "nevyroste", i když se jeho chování v průběhu dospívání mění. Projevy ADHD lze ale dlouhodobým procesem zmírnit. Rodiče a dítě tvoří jeden tým, do kterého patří spolu s dalšími členy rodiny i pedagogové, psycholog, lékaři, speciální pedagog a další odborníci. Ti všichni mohou mít vliv nejen na zmírnění příznaků ADHD, ale i na to, čeho tyto děti dosáhnou, nakolik budou v životě úspěšné a jak budou samy sebe vnímat.

Pro děti s ADHD první náročné období nastává s příchodem do školy. Porucha pozornosti spojená s hyperaktivitou a impulzivitou - kterou trpí, má často negativní vliv na schopnost se vzdělávat. Tyto děti se hůře přizpůsobují školnímu prostředí jenž představuje jisté povinnosti a pravidla, která musí dodržovat. Ve škole tak mívají časté problémy, školní práci většinou zvládají podprůměrně, ostatním spolužákům mnohdy nestačí. A právě je to škola, která by měla těmto dětem pomoci. Děti se syndromem ADHD totiž potřebují odlišný přístup tj. trpělivou a láskyplnou péči, vhodné vedení, speciální pedagogické metody, které by vedly ke zlepšení jejich sebepoznání a seberegulaci. Práce s těmito dětmi není rozhodně snadná a je to i záležitost dlouhodobá. Přesto bychom si měli uvědomit, že je to investice do jejich budoucnosti. Pokud se nám totiž podaří naučit dítě s jeho nelehkou poruchou žít tak, aby mu nevadila v jeho osobním i pracovním životě, tak jsme svůj úkol splnili.

Na ZŠ a MŠ Panenské Břežany pracuji již třetím rokem. Pro své závěrečné práce jsem se rozhodla z toho důvodu, že jsem měla možnost dva roky pracovat s dívkou, která má diagnostikovaný syndrom ADHD. Cílem mé práce je zjistit jaké výukové metody jsou u sledovaných žáků s ADHD používány na ZŠ Panenské Břežany a vedou k nejlepším studijním výsledkům. Závěrečná práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. V teoretické části vymezuji pojem a definici

ADHD, klasifikaci z hlediska medicínského a speciálně pedagogického. Na základě dostupné literatury uvádím příčiny vzniku syndromu ADHD, symptomy a jejich vliv na úroveň školních dovedností. V poslední kapitole jsem se zaměřila na metody, zásady, které jsou na této škole uplatňovány při výchově a vzdělávání žáků se specifickou poruchou chování. V praktické části jsem se rozhodla pro kvalitativní výzkum s využitím případových studií – kazuistik. Jako zdroj informací k sestavení kazuistik jsem použila metodu přímého pozorování, studium a analýzu dokumentace o dětech, studium konkrétních produktů sledovaných žáků, rozhovor s pedagogem. Výsledky prakticky demonstruji na kazuistikách dvou žáků.

TEORETICKÁ ČÁST

1 SYNDROM ADHD – ATTENTION DEFICIT HYPERACTIVITY DISORDER

1.1. Vymezení pojmu ADHD/ADD

V minulosti byla porucha s rysy hyperaktivity nazývána různě – např. lehká mozková dysfunkce (LMD), minimální mozková dysfunkce, lehká dětská encefalopatie (LDE). V současnosti se nejčastěji využívají termíny **syndrom poruchy pozornosti (ADD) a syndrom poruchy pozornosti s hyperaktivitou (ADHD)**. Termíny ADHD, ADD jsou uvedeny v americkém **Diagnostickém a statistickém manuálu mentálních poruch – DSM V** z roku 2013. Podle této klasifikace jsou přítomny základní projevy syndromu – porucha pozornosti u syndromu ADD a porucha pozornosti s hyperaktivitou a případně i impulzivitou u syndromu ADHD.

Jak uvádí Zelinková (2015, s.196):

„ADHD je vývojová porucha charakteristická věku dítěte nepřiměřeným stupněm pozornosti, hyperaktivity a impulzivity. Potíže jsou chronické a nelze je vysvětlit na základě neurologických, senzoryckých nebo motorických postižení, mentální retardace nebo závažných emočních problémů. Deficity jsou evidentní v časném dětství a jsou pravděpodobně chronické. Ačkoli se mohou zmírňovat s dozráváním CNS, přetrvávají v porovnání s jedinci běžné populace téhož věku, protože i jejich chování se vlivem dozrávání mění. Obtíže jsou často spojené s neschopností dodržovat pravidla chování a provádět opakovaně po delší dobu určité pracovní výkony. Tyto evidentně biologické deficity ovlivňují interakci dítěte s rodinou, školou a společností.“¹

---

¹ Zelinková, O. *Poruchy učení*, citace s.196

Na rozdíl od ADHD se jedinci se **syndromem ADD** (prostá porucha pozornosti) nepotýkají s dominující hyperaktivitou a impulzivitou, převažují u nich obtíže především v oblasti pozornosti a v percepčně-motorických schopnostech.

Jucovičová, Žáčková (2013, s.7) uvádí, že v lékařské terminologii a v praxi klinické psychologie bývá využíván odlišný termín, který ale označuje totožné projevy (avšak z jiného úhlu pohledu). Termín je popsán v publikaci - **Mezinárodní klasifikace nemocí – MKN 10**, která kodifikuje systém označování a klasifikace lidských onemocnění, poruch, zdravotních problémů a dalších příznaků (vydává Světová zdravotnická organizace). MKN 10 uvádí termín - **hyperkinetické poruchy** (označované kódem F.90), mezi něž patří **porucha aktivity a pozornosti** (kód F.90.0) a **hyperkinetická porucha chování** (kód F.90.1).

Ve školské legislativě a v odborné pedagogicko psychologické terminologii se také setkáváme s pojmem **specifické poruchy chování (SPCH)**.

Michalová (2012, s.100-101) uvádí 3 subtypy syndromu ADHD:

1. **ADHD s převažující poruchou pozornosti** – zahrnuje asi 25-30% případů jedinců, obvykle se uvádí pod zkratkou ADD;
2. **ADHD s převažující motorickou hyperaktivitou a impulzivitou** – zahrnuje přibližně 10-20% jedinců.
3. **Kombinovaný (smíšený typ)** – sem spadá asi 50% všech případů ADHD.

Pokorná (2010, s.63) uvádí, že Barkley již v devadesátých letech minulého století se odklání od termínu ADHD. Termín ADHD kritizuje z věcného důvodu. Domnívá se totiž, že primárně v syndromu hyperkinetických poruch nejde o poruchu pozornosti, ale o **deficit sebekontroly** (self-regulation) a výkonných funkcí. Porucha pozornosti, která se může, ale nemusí v jednotlivém obraze postižení objevit, je pouze jedním z faktorů. Podstatná pro hyperkinetickou poruchu je nedostatečná schopnost útlumu chování. Z tohoto důvodu Barkley navrhuje, aby byl termín hyperkinetická porucha nahrazen termínem „behavior inhibition disorder“, který můžeme volně přeložit jako **porucha útlumu v chování** nebo **porucha v usměrňování vlastního chování**.

1.2. Etiologie syndromu ADHD

I přes to, že výzkumy stále přináší mnoho nových poznatků, které lze následně uplatnit i v klinické praxi, příčiny vzniku syndromu ADHD dodnes zůstávají do jisté míry neobjasněny. Dle Kocurové (2000, s.23). odborné publikace uvádí dvě hlavní skupiny vlivů - **vnitřní a vnější**. U **vnitřních vlivů** hrají významnou roli **genetické dispozice**. V současné době bývá uváděn 50-70% podíl genetických faktorů (především v rodinách, kde byl syndrom ADHD zaznamenán u obou rodičů). Bylo dokázáno, že riziko dědičnosti poruchy po mužské linii je větší než po linii ženské. Co je skutečně zděděné, není přesně známo, ale předpokládají se změny ve struktuře a fungování mozku.

Train (1997, s.43) uvádí, že z přesvědčivých vědeckých výzkumů vyplývá, že u dětí s ADHD je narušena **funkce přenašečů signálů mezi neurony** (neurotransmitterů). Látky jako dopamin, norepinefrin a serotonin ovlivňují naše myšlení, cítění, a také schopnost koncentrace pozornosti. Jsou-li tyto látky dysfunkční (jako u dětí s ADHD), mohou být tyto pochody poškozeny. V důsledku toho může být vážně narušeno chování jedince.

K **vnějším vlivům** Kocurová (2000, s.22) uvádí:

- **drobná, minimální poškození CNS:**

1. v **prenatálním období** - např. infekční onemocnění matky, úraz matky, intoxikace – aditiva v potravinách, nikotin, alkohol, nadměrné užívání léků, drogová závislost matky apod.;
2. v **perinatálním období** – např. předčasné narození dítěte, mechanická poškození při komplikovaném porodu, nízká porodní váha, novorozenecká žloutenka, nedostatečný přísun kyslíku atd.
3. v **postnatálním období** – např. těžká infekční onemocnění (encefalitida, mozková obrna), úrazy apod.

- **psycho-sociální vlivy** – zejména komplikované rané vztahy mezi matkou a dítětem a problematické reakce okolí na dítě (disharmonické, dlouhodobě konfliktní prostředí, menší sounáležitost rodiny a porucha osobnosti u rodiče – především u matky).

1.3. Symptomy ADHD

Porucha pozornosti s hyperaktivitou patří mezi nejčastěji zkoumané dětské poruchy. Train (1997, s.31) rozlišuje **tři hlavní symptomy**:

1. **porucha pozornosti** (krátká doba udržení pozornosti)
2. **impulzivita** (dítě se neovládá a uskutečňuje okamžité nápady)
3. **hyperaktivita**

Kromě těchto tří hlavních projevů mohou mít děti s poruchou ADHD, také **další příznaky**:

- špatná krátkodobá paměť
- dítě nesnáší čekání (nemůže se dočkat, až na něj přijde řada)
- mluví a vrtí se, když má sedět tiše (nenechá v klidu ruce ani nohy)
- vypadá, že je v neustálém pohybu
- prochází se po třídě (nedokáže zůstat chvíli na místě)
- skáče ostatním lidem do řeči nebo je ruší
- často nadměrně mluví
- nejdříve reaguje, teprve pak přemýšlí nad důsledky

Některé děti s ADHD mívají nedostatečnou **koordinaci hrubých motorických dovedností** (nejčastěji se projevuje při hraní her nebo při běhu) i **jemných motorických dovedností** (například při psaní či používání příboru). Děti trpící ADHD bývají rovněž velmi emotivní a citlivé. Laver-Bradbury, Thompson, Weeks a kol. (2016, s. 16) uvádí symptomy ADHD, které vedou k **charakteristickému chování**, např.:

- dítě se obtížně soustředí a nevydrží dlouho u jedné činnosti, jako např. psaní nebo kreslení
- přechází od jedné činnosti ke druhé, aniž by jednu z nich dokončilo
- často neposlouchá, když se na něj mluví

- nedostatečné společenské dovednosti (mezi ostatními dětmi je spíše neoblíbené)
- nemá žádné společenské zábrany (hovoří s úplně cizími lidmi, i když ví, že by to nemělo dělat)
- zapojuje se do fyzicky nebezpečných činností, aniž by si uvědomilo možné následky
- je lehkomyšlné, vznětlivé a má sklon k nehodám (hyperaktivním dětem hrozí čtyřikrát vyšší pravděpodobnost nehody)
- někdy bývají agresivní
- bouřlivé afekty a výrazné emoční labilita

Děti s ADHD mívají i **poruchy biorytmu a vegetativních funkcí:**

- problémy s chystáním do postele a s usínáním
- budí se během noci nebo časně ráno
- vybíravost v jídle, sklon jíst často malé kousky jídla

Jak uvádí Kocurová (2000, s.28) pro učitele mohou být vodítkem také níže uvedená **Kritéria ADHD Americké psychiatrické asociace**. Alespoň šest z následujících **symptomů nepozornosti** musí u dítěte přetrvávat po dobu nejméně šesti měsíců, a to v takové intenzitě, že má za následek nepřizpůsobivost dítěte a neodpovídá jeho vývojovému stadiu:

1. často se mu nedaří pozorně se soustředit na detaily nebo dělá chybu z nepozornosti ve škole, při práci či jiných aktivitách
2. často neudrží pozornost při plnění školních povinností nebo při hraní
3. často se zdá, že neposlouchá, co se mu říká
4. často nedokáže postupovat podle pokynů učitele nebo dokončit školní práci
5. často není s to uspořádat si úkoly a činnosti
6. často se vyhýbá úkolům vyžadující soustředěné duševní úsilí
7. často ztrácí pomůcky (psací potřeby, knížky, hračky)
8. často se nechá snadno vyrušit okolními podněty
9. často je při denních činnostech zapomnětlivý

Nejméně tři z následujících symptomů **hyperaktivity - impulzivity** přetrvávají po dobu minimálně šesti měsíců v takové míře, že mají za následek nepřizpůsobivost dítěte a neodpovídá jeho vývojovému stadiu:

1. často se vrtí na židli, třepe rukama nebo nohama
2. při vyučování, kdyby mělo sedět na místě, vstává ze židle
3. často běhá nebo popochází kolem v situacích, kdy je to nevhodné
4. často si nedokáže v klidu hrát, při hraní je hlučné nebo má potíže chovat se tiše
5. často vyhrkne odpověď dřív, aniž by si vyslechl otázku
6. často má potíže při stání v řadě, při hrách nedokáže počkat až na něj přijde řada

2 Vliv ADHD na úroveň základních školních dovedností

2.1 Projevy ADHD ovlivňující školní úspěšnost

Hyperaktivita, impulzivita a potíže se soustředěním mohou vážně postihnout **schopnost dítěte se vzdělávat**. Velmi často začínají pozvolna zaostávat za ostatními spolužáky. Munden, Arcelus (2002, s.25) uvádí, že kromě potíží s chováním si dítě se syndromem ADHD také vypěstuje **potíže s učením** – přibude něco dalšího, čeho je třeba se bát, pro co se mu lze posmívat a možná i za co ho lze trestat. Jak Munden, Arcelus (2002, s.25) dále uvádí, velká část dětí s ADHD trpí **specifickými poruchami učení**. Děti s tímto syndromem mívají konkrétně sklon k poruchám čtení a psaní. Vzhledem k tomu, že náš vzdělávací systém vyžaduje dokonalost ve čtení a psaní, není divu, že právě tyto děti často selhávají. Jakmile jednou zůstanou pozadu, je pro ně velmi těžké znovu všechno dohnat.

Učení jim ztěžuje především jejich porucha. **Nedokáží se delší dobu soustředit**. Vágnerová, Klégrová (2008, s.300) uvádí, že u dětí s ADHD je pozornost často narušena komplexně, ve všech složkách. Jelikož mají narušenou pozornost, může být její vliv na intelektový výkon značný. Žáky s ADHD hluk a okolní pohyb snadno rozptýlí. Dle Jucovičové, Žáčkové (2013, s.11) dítě reaguje náhle na různé podněty z okolí, není schopno potlačit nedůležité podněty. Dítě se jeví jako těkavé a netrpělivé. Často také přeslechnou nebo nevnímají důležitou informaci či pokyn učitele, protože právě přemýšlejí o něčem jiném. Započatou **práci** tak **většinou nedokončí**. Dítě odbíhá od jedné činnosti ke druhé a nedokončuje žádnou z nich. Vágnerová, Klégrová (2008, s.274) dále uvádí, že pozornost mnohdy nebývá ani dostatečně pružná, děti ji nejsou schopné přenášet a rozdělovat podle potřeby, např. když mají přestat psát, zavřít sešit a otevřít si učebnici. Narušení pozornosti je častým důvodem školního neúspěchu. Neúspěšnost není v tomto případě dána nedostatečnou inteligencí, ale neschopností ji žádoucím způsobem využívat.

Velmi často bývají typické **výkyvy v jejich výkonnosti**, což souvisí jednak s kolísáním koncentrace pozornosti, jednak i s rychlejší unavitelností a těkavostí. Jak uvádí Vágnerová, Klégrová (2008, s.302), tyto děti jsou schopné pracovat v relativně krátkém čase výborně i nedostatečně. Tak nápadné a zároveň zdánlivě nepochopitelné rozdíly výkonu se stávají zdrojem školních problémů.

U dětí bývá pozorován **psychomotorický neklid** – dítě se vrtí, vyskakuje z místa, kope nohama, hraje si s rukama, pošťuchuje ostatní spolužáky, dělá grimasy.

Jucovičová, Žáčková (2013, s.13) uvádí, že hyperaktivní děti bývají v některých případech **motoricky neobratné** – patrně jsou poruchy jemné a hrubé motoriky, které následně vedou ke vzniku **specifických poruch učení** – dysgrafie, dyspinxie, dyspraxie. Mnoho dětí s ADHD má velmi **neúhledný rukopis**. Rovněž úchop pera často nemívají správný. Jejich cvičení pak bývají neúhledná, ušmudlaná a hůře čitelná. Na těchto poruchách se podílí i poruchy motorické koordinace a senzomotorické koordinace. Dochází i k poruchám harmonizace pohybů, poruchám rytmicity, což se při školní práci projeví např. v tělesné výchově, výtvarné výchově, pracovních činnostech atp. Školní výkon pak ovlivňuje i **rychlá unavitelnost**.

Pro děti s ADHD typická **porucha krátkodobé paměti** – děti prakticky ihned zapomínají, to co právě slyšely. Vágnerová, Klégrová (2008, s.301) uvádí, že mnohé potíže vyplývají z nedostatečného zafixování důležitých poznatků, tyto děti si méně pamatují, rychle zapomínají a obtížněji si vybavují. Podle Jucovičové, Žáčkové (2013, s.14) tak dochází nejen k potížím při učení – zapomínání naučeného, typické bývá zejména i zapomínání domácích úkolů a pomůcek na vyučování.

Myšlení hyperaktivních dětí bývá popisováno jako chaotické, impulzivní, rozptýlené nebo nepružné, ulpívavé, infantilní. Jucovičová, Žáčková (2013, s.14) uvádí, že přechod od konkrétního myšlení k pojmovému, abstraktnímu myšlení nastává u hyperaktivních dětí o něco později (než u dětí bez poruchy), přibližně v prvních dvou letech školní docházky. U dětí s ADHD bývá často zaznamenána neschopnost odlišit podstatné od nepodstatného (zaměřují se spíše na detaily, nebo se jim zdá, že „vše je důležité“). Tento problém ovlivňuje nejen schopnost učit se, ale rovněž i jejich chování a jednání.

S úrovní myšlení pak souvisí i **poruchy tvorby pojmů a chudší slovní zásoba**. S poruchami učení souvisí i snížený jazykový cit (agramatismy v řeči, nerozlišování jemných nuancí jazyka), které ovlivňuje oblast jak českého, tak i cizích jazyků. U dětí s hyperaktivitou bývají velmi časté **poruchy komunikace**. Podle Jucovičové, Žáčkové (2013, s.16) komunikaci těchto dětí nejlépe vystihuje rčení „já o voze, ty o koze“. K nedorozuměním v komunikaci přispívá také **snížená schopnost empatie** těchto dětí a zároveň i nedostatek cítění v komunikaci s ostatními spolužáky. U těchto dětí je také častá určitá snížená schopnost orientace v sociálním prostředí, kdy dítě reaguje neadekvátně při řešení běžných situací v dětském kolektivu.

Typická je pro hyperaktivní děti **emoční labilita**. Jucovičová, Žáčková (2013, s.18) uvádí, že dítě velmi rychle emočně „vzplane“ a stejně tak rychle se dokáže zklidnit. S emoční labilitou souvisí i **zvýšená afektivita**. Dítě trpí až afektivními záchvaty, které jsou provázeny silnými emocemi – dítě křičí, vzteká se, je agresivní po stránce verbální i fyzické.

Jak Jucovičová, Žáčková (2013, s.19) dále uvádí, pravděpodobně vlivem vývoje hyperaktivního dítěte a jeho sociální zkušenosti bývá pozorován i **egocentrismus (sebestřednost)**. A to je ve školním prostředí opět zdrojem potíží a konfliktů. U hyperaktivních dětí, u kterých se k syndromu ADHD přidružuje ještě i **porucha chování** (F90.1), dochází také k projevům **verbální agrese** (opoziční chování, negativismus) a rovněž i **agrese fyzické** (záměrné ničení, rozbíjení, ubližování, napadání ostatních dětí, šikana..). U dětí s přidruženou poruchou chování bývá zaznamenáváno i **disociální chování** (lhaní, podvádění, neukázněnost), **asociální chování** (záškoláctví, útěky, sebepoškozování) a také i **antisociální poruchy** (trestné činy – krádeže, agresivní napadání ostatních lidí).

3 METODY VÝUKY ŽÁKŮ S ADHD NA ZŠ PANENSKÉ BŘEŽANY

3.1 Stručný popis ZŠ a MŠ Panenské Břežany

Obec Panenské Břežany se nachází asi 14 km severně od centra hlavního města Prahy. V obci žije 604 obyvatel. První písemně ověřená zpráva o tvrzi v Panenských Břežanech pochází z r. 1441. V obci se nachází *Památník národního útlaku a odboje*, dva zámky - *Dolní zámek a Horní zámek s kaplí sv. Anny* a také *základní a mateřská škola*. Zřizovatelem malotřídní Základní školy a Mateřské školy Panenské Břežany je obec Panenské Břežany. Od 1.1. 1993 je škola samostatným právním subjektem, hospodaří jako *příspěvková organizace*. V současnosti škola zaměstnává *celkem 12 lidí*.

Celková kapacita školy je **60 dětí**, z toho MŠ - 20 dětí, ZŠ - 40 dětí. Základní škola a Mateřská škola Panenské Břežany je škola malotřídní – I. stupně. V jedné učebně je zázemí pro 1. a 2. ročník, kde probíhá i odpolední školní družina. Ve vedlejší učebně probíhá vyučování 3. a 4. ročníku. ZŠ a MŠ Panenské Břežany se řídí školním vzdělávacím programem "**Škola hrou**". Cílem ZŠ je, aby se děti naučily základům všeho, co budou v životě potřebovat a aby se škola stala pro děti místem, kam budou chodit rády.

K pravidelným aktivitám školy patří: plavecký výcvik, návštěva divadelních představení, výlety, Velikonoční tvoření s rodiči, Noc s Andersenem, výprava na Kopeč za hlaváčkem jarním, Mikulášské spaní ve škole, Uspávání broučků, Čarodějnický průvod obcí, Zahradní slavnost spojená s rozloučením dětí odcházejícím na jinou školu, „Břežanské versobraní“ a v poslední řadě také „Vánoční setkání v kapli sv. Anny“.

3.2 Metody výuky žáků s ADHD na ZŠ Panenské Břežany

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mají **právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem**. Mají právo na vytvoření takových podmínek, které jim toto vzdělávání umožní. Jak Jucovičová, Žáčková (2013, s.128) uvádí, zajištění potřebné péče dítěti s ADHD není otázka vůle či respektování diagnózy, ale je to povinnost, kterou ukládá i příslušná legislativa. Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami stanoví Vyhláška č.27/2016. Podporu jejich vzdělávání vymezuje Školský zákon č.561/2004 Sb. Je nutné zdůraznit, že **spolupráce rodičů je zde nezbytná**. I sebelepší snahy ze strany školy vychází naprázdno pokud rodiče dostatečně nespolupracují. Nepříznivému vývoji dítěte s ADHD pak lze jen těžko zabránit.

Učitel pracující s dětmi s ADHD, musí vynaložit více energie, času a úsilí k tomu, aby těmto žákům porozuměl, pochopil je a aby svůj způsob výuky přizpůsobil jejich potřebám. Michalová (2012, s.106) uvádí, že úkolem učitele není odstraňování nežádoucích projevů dítěte, učitel by měl však **vytvořit** takové **podmínky výuky**, aby se minimalizoval vliv negativních projevů dítěte na výsledky jeho práce, práci celé třídy a vztahy v dětském kolektivu.

Je to úkol nesnadný, mnohdy vyčerpávající a někdy se může zdát, že i těžko splnitelný. Vyžaduje, aby učitel pracoval s žákem více strukturovaně, individuálně a dlouhodobě. Je také nezbytné, aby pedagog dokázal žáka vhodně motivovat a nenechal se zmást výkyvy v jeho školních výkonech. Základem úspěchu je samozřejmě vztah založený na důvěře a respektu autority učitele. K těmto nelehkým úkolům patří i neustálé hledání nových individuálních přístupů, metod, které mohou být při vzdělávání žáka s ADHD úspěšné.

Pokud je dítě vyšetřeno odborníkem a je shledáno, že podstatou jeho obtíží je syndrom ADHD, zpráva z vyšetření by měla obsahovat konkrétní doporučení, metody, postupy, jak k těmto dětem přistupovat. Poradny také navrhnou speciální materiály, podpůrné pomůcky, případně rozsah asistence, pokud je nutný. Tato doporučení lze použít i při tvorbě individuálního vzdělávacího plánu.

Cílem specifických metod práce, přístupů a hodnocení výkonů dítěte s ADHD není nadhodnocování výkonu, ale zjištění skutečných schopností, znalostí a dovedností dítěte nezkreslených poruchou.

Na ZŠ Panenské Břežany jsou uplatňovány tyto hlavní výchovné zásady při výchově dětí s ADHD, které uvádí Jucovičová, Žáčková (2013, s.27-29) :

1. Ve škole je vytvořeno **citově proteplené, klidné prostředí** – učitel projevuje dítěti lásku, dává pocit bezpečí. Ve vypjatých situacích (při afektech) se snaží zůstat klidný a vyrovnaný.
2. Škola má stanovené **hranice, mantinely v chování** – žák by se měl naučit, že jsou jisté hranice, které by se neměly překračovat. Jestliže budou překročeny, budou následovat sankce.
3. **Důslednost** – pokud jsou stanovena pravidla, je také nutné jejich plnění dodržovat. Když učitel zadá dítěti úkol, je důležité úkol zkontrolovat a vyhodnotit jeho splnění. Žák tak získá nezbytnou zpětnou vazbu a zjistí, zda byl úspěšný či nikoliv.
4. **Sjednocení přístupu k dítěti** – zásadní je sjednocení výchovného působení v rodině (rodiče by měli být spolu „zajedno“ při dodržování pravidel výchovy) Velmi důležité je sjednocení výchovných postupů se školou a zároveň i v samotné škole (u všech vyučujících a i vychovatelů ŠD).
5. **Vyzdvihnutí kladných stránek** dítěte – u dětí s ADHD je důležité, aby jim bylo umožněno prožívat i úspěchy, když většinou zažívají převážně neúspěch. Dítě chválíme i za malé, dílčí pokroky, oceňujeme jeho snahu.

Při výchově a vzdělávání žáků s ADHD jsou na ZŠ Panenské Břežany aplikovány následující metody (škola zohledňuje i doporučení z PPP, SPC apod.):

- **Prostředí třídy** - pro výkon, efektivnost vzdělávání žáka s ADHD, je prostředí třídy a místo, kde sedí, velmi důležité. Posazením žáka do blízkosti učitele, tj. přední lavice, omezíme rušivé vlivy, které by žáka rozptylovaly. Učitel snáze může žáka sledovat, kontrolovat, usměrňovat a poskytovat mu nezbytnou zpětnou vazbu. Pokud je to možné, je vhodné obklopit žáka klidnějšími, méně aktivními spolužáky. Také je výborné, naučit ostatní žáky, aby nereagovaly na případné nežádoucí projevy žáka s ADHD (např. předvádění, šaškování, hlasité komentáře atd.). Velmi se osvědčilo tradiční uspořádání lavic směrem k tabuli. Vítané je klidové místo na tzv. oddychový čas, které mohou použít i ostatní žáci. Důležité je rovněž správné osvětlení a dostatečné větrání třídy.
- **Koncentrace pozornosti** – pro děti s ADHD je typická roztěkanost, nesoustředěnost a nepozornost. Cílené zaměření pozornosti není pro ně jednoduché a často vyžaduje značné úsilí, jejich pozornost se proto brzy unaví. Jejich kvalita pozornosti může také kolísat. I proto často ve škole podává nerovnoměrné výkony – jednou má hezké známky, jindy při řešení téhož úkolu selže. V zasedacím pořádku je vhodné vybrat pokud možno méně rušivé místo, aby pozornost dítěte nebyla odpoutávána rušivými podněty. Nevyhovující je místo u okna, u nástěnky s obrázky apod. Někdy je i výhodnější, aby dítě sedělo samo. Také je nutné dohlédnout na to, aby na lavici byly pouze pomůcky potřebné k výuce, nic navíc. Prostory třídy by měly být uspořádané, upravené. Nepořádek či přeplněnost nejen že odvádí pozornost, ale uvádí dítě ve zmatek. Rovněž pravidelným střídáním aktivit (odpočinek, pohyb, úkoly) v průběhu vyučování předcházíme únavě a přitom poutáme pozornost. Pokud pozornost dítěte „vypne“, v rámci možností je dobré nechat ho odpočinout, pověřit jiným úkolem – např. někam dojít, něco podat, smazat tabuli atd. Velmi efektivní je využívání různé intenzity a zabarvení našeho hlasu - střídání hlasitého, zrychleného mluvení s mluvením klidným, zpomaleným s použitím prvků dramatizace. Vysoké nasazení žáků podpoří metoda **kooperativního učení**, práce ve **dvojicích** nebo skupinkách, **projekty**. Pro udržení

pozornosti je také výborná metoda „odpovídá celá třída“. Kladené otázky mohou být typu ano/ne (žáci odpoví naučeným znamením – palec nahoru (ano), palec dolů (ne) nebo barevnými kartami – zelená (ano), červená (ne)).

- **Děti s ADHD bývají většinou hyperaktivní.** Jsou neklidné, nevydrží sedět na jednom místě, ve škole vybíhají, vyskakují z lavice nebo pobíhají po třídě. Pokud sedí na židli – vrtí se, kopou nohama, houpají se, zkrátka nevydrží dlouho v klidu. Na druhé straně jsou velmi rychle a **snadno unavitelní**. Je nevhodné, aby jsme dítě, které trpí motorickým neklidem nutili násilně ke klidu. Rovněž není dobré dítě za projevy hyperaktivity kárat či trestat nebo mu dávat za příklad jiného (klidného) spolužáka. Naopak je přínosnější na drobný psychomotorický neklid (např. když si žák při výuce hraje s tužkou nebo pravítkem a neruší tím ostatní spolužáky) nereagovat, nechat jej bez reakce. Je daleko vhodnější mu pravítko nahradit antistresovými míčky nebo mačkadly, případně mu nabídnout využití balančního míče. Také je vhodné poskytnout dítěti prostor k pohybovému uvolnění (např. může smazat tabuli, rozdat či vybrat sešity, pomůcky, může dojít k odpadkovému koši nebo se jen protáhnout apod.). **Řízené pohybové uvolnění** je vhodné i během přestávk. K uvolnění organismu, ke snížení stresu či napětí je velmi vhodná **relaxace** (např. chvilka uvolnění v sedě na židli s hlavou položenou na lavici nebo v lehu na koberci). Relaxace také výrazně tlumí agresivitu. Přispívá rovněž k tomu, že děti jsou pozornější, lépe se zapojují do hry a jsou vnímavější. Pomáhá jim zvyšovat sebedůvěru, zdokonalovat paměť a soustředění a umožňuje tak zlepšovat kvalitu procesu učení. Na ovlivnění hyperaktivity rovněž pomáhá střídání aktivit (interval 5-10-15 min.). Při výuce je vhodné střídat jednotlivé činnosti tak, aby se zapojovaly různé smysly, žádná činnost by neměla být dlouhodobě jednostranná. Velmi efektivní je uplatňování **multisenzorického přístupu**, tj. zapojení více smyslů najednou. Pro děti je přitažlivější a vede k lepšímu zapamatování učiva.
- **Posilování krátkodobé i dlouhodobé paměti** – děti s ADHD často zapomínají pomůcky na vyučování, domácí úkoly, také stále ztrácejí své věci, nepamatují si, co kam daly apod. Osvojování, fixace, třídění a pohotové vybavování učiva je pro ně daleko náročnější. Jejich paměť bývá označována jako „průtoková“. Informaci,

kterou dítě sice vnímá, si ale nezapamatuje. Dítě někdy i jen po prodlouženém víkendu působí jako „tabula rasa“ – nepopsaná deska. S dítětem je nejlhodnější pracovat ve chvíli, kdy se nejvíce soustředí. Při výuce platí pravidlo „**krátce, ale častěji**“. Při osvojování učiva se snažíme předcházet chybám. Pokud u dítěte vidíme chybu, včas ho upozorníme na to, aby ji opravilo. Dítě si totiž zapamatuje spíše chybu (když ji vidí napsanou) než správný výsledek. Dítě si také daleko lépe zapamatuje to, na co si samo přijde, co samo objeví, to co mu přijde zajímavé. Proto při výuce dětí s ADHD bývají daleko efektivnější **aktivizující formy** výuky, učení na základě tzv. **kritického myšlení**, než jen předkládání „hotových“ faktů. Důležité je samozřejmě **pravidelné opakování učiva**. Velmi vhodné jsou **názorné pomůcky** (kostky s písmeny, měkké a tvrdé kostky, číslice, matematická síť, číselná osa, modely geometrických tvarů apod.). Paměť je také dobré posilovat pomocí různých **didaktických her** a soutěží: „Přijela tetička z Číny...“, „Balím si kufr na prázdniny a dám do něj...“ Výborné je rovněž pexeso, slovní fotbal, deskové hry.

- **Posilování percepce a myšlení** – Děti s ADHD trpí velmi často poruchami sluchového i zrakového vnímání. Jde zde o poruchu funkce, nikoliv orgánu – zrak i sluch jsou v pořádku, jen navenek se zdá, že dítě špatně vidí a slyší. Pro posilování zrakového vnímání a paměti je vhodné např. **vyhledávání rozdílů** na dvou obrázcích, vyhledávání „ukrytých“ předmětů na obrázku, bludiště, Kimovy hry, puzzle, pexeso, barevné sudoku, tangram. Pro posilování sluchového vnímání a paměti se osvědčil slovní fotbal (tvoření nového slova od poslední hlásky, slabiky) nebo hry typu „Kočičko, zamňoukej!“, „Pepíku, pípni!“, „Na co myslím?“. Oblíbené jsou **pantomimické hry** – např. hra „Na řemesla“, „Na pohádkovou postavu“. Na rozvoj logického uvažování jsou velmi vhodné **deskové hry** např. Ubongo, Logic, Double, Panic Lab a rovněž i různé **hádanky**, rébusy, šifry, hlavolamy.
- **Posilování vhodného chování** – Děti se syndromem ADHD jsou velmi často emočně labilní. Rovněž u nich pozorujeme časté výkyvy nálad, jednají impulzivně a typická je u nich i nízká frustrační tolerance. Výsledkem pak může být afektivní výbuch spojený i s fyzickou agresí. Je nutné si uvědomit, že děti s ADHD se daleko

častěji díky svým projevům dostávají do konfliktních situací se spolužáky i učiteli. Mnohdy jsou za své chování napomínány a kritizovány. Tyto děti, stejně jako ostatní, také touží po uznání a obdivu. Nejdůležitější, pro předcházení afektivních situací, je vytvoření klidného prostředí. Neklid, nervozita učitele se na dítě snadno přenáší a zvyšuje možnost vzniku afektivního chování. Afektivním reakcím můžeme předcházet různými **relaxačními technikami** např. dechová cvičení a imaginace, automatická kresba, relaxační omalovánky. Také je dobré naučit se odhadnout situace, které u dítěte spouští afektivní reakce. Někdy postačí rychle odvést pozornost k jiné záležitosti. Pokud již afekt vnikl, je lepší nechat jej proběhnout a odeznít, rozhodně nereagujeme také afektem. V některých případech je vhodnější vyřešit nastalou situaci, kdy se dítě s ADHD přestane ovládat, **dočasným oddělením od skupiny**. V rámci prevence problémového chování je třeba naučit žáky **pravidlům**, které si mohou třeba také sami prodiskutovat a sepsat. Učitel by měl věnovat dostatek času vysvětlením toho, co je a co není ve třídě přijatelné a jasně stanovit důsledky nežádoucího chování. Důležitá je také **důslednost** při dodržování těchto pravidel. Pokud je nutný trest, měl by být uložen ihned. Trestání by mělo být až krajním řešením.

- **Podpora motivace žáka** – motivace jako způsob ovlivňování chování má při práci s žáky se syndromem ADHD klíčovou roli. Mnoho žáků s ADHD má problémy s plánováním, nemají pozitivní zkušenosti s učením a v kolektivu bývají většinou neúspěšní. Schopnost soustředění je nestabilní, pozornost kolísá a vnitřní motivace pro vykonávání školních činností a aktivit je proto velmi nízká. Pokud se podaří najít vhodné motivační pobídky, výrazně se tím posílí nejen soustředění a pozornost žáka, ale zároveň i jeho sebevědomí. Současně také vytvoříme předpoklady pro úspěšné plnění úkolů. Důležité je rovněž zohlednit reálné možnosti žáka, protože pokud žák na zadaný úkol nestačí, žádná motivace k jeho splnění nepomůže. Využití motivačních pobídek v procesu učení má svá pravidla. Tato pravidla zohledňují deficity žáka vycházející z jeho diagnózy a předurčují způsob, jakým bude žák motivován. Žák musí zvolené **motivaci rozumět**, musí **vědět, kdy odměnu získá** a odměna **musí být v takové podobě**, ve které ji je žák **schopen přijmout**. Frekvence odměňování by měla být nastavena tak, aby odpovídala jeho

vývojovým schopnostem. U žáků s ADHD kromě pochvaly a povzbuzení, rovněž využíváme systém tzv. „žetonového hospodářství“ k získání nebo oddálení reálné odměny. Reálné odměny představují např. samolepky, omalovánky, drobné hračky, figurky oblíbených pohádkových postav, pastelky či fixy, gelová pera, ojediněle pamlsky apod.

- **Udělování pokynů** - při zadávání důležitého pokynu vždy navazujeme oční kontakt s žákem. Snažíme se, aby se na nás i ono dítě dívalo a soustředilo se. Převedení slovního pokynu do dotyku či mimiky obličeje zároveň přispívá ke zklidnění dítěte. Úkoly se zadávají vždy jasně, srozumitelně a pomalu, ve chvíli, kdy je žák již klidnější. Je vhodné zadávat méně pokynů a zároveň se ujistit, že žák ví, co má dělat, jak má postupovat při jeho řešení. Delší úkoly je dobré rozdělit na kratší úseky s cílem nechat dokončit alespoň část z nich. Je nutné poskytnout dostatek času pro plnění úkolu. Vhodné je vytvořit i podpůrný systém – notýsek s úkoly, ale je potřeba dohlédnout na zapsání zadání, aby se omezilo zapomínání, které je typickým projevem ADHD.
- **Ověřování vědomostí a dovedností, hodnocení** – způsoby a formy prověřování učiva a hodnocení dosažené úrovně je nutné přizpůsobit aktuálním možnostem žáka. Jedním ze základních pilířů respektování specifických zvláštností je **individualizace hodnocení**. Individualizované hodnocení žáka je potřeba vysvětlit ostatním žákům. Seznámit je s důvody takového hodnocení za účelem zamezení pochybností a pocitu nespravedlnosti ze strany spolužáků. Při ověřování vědomostí a dovedností je důležité hodnotit pouze práci, kterou žák stihl vykonat. Kromě výsledku, je vhodné také sledovat a hodnotit průběh a postup při dosažení zadaného úkolu. Výkony hodnotit spravedlivě a s optimistickým výhledem do budoucnosti. Pozitivně motivovat žáka pochvalou, oceněním za dobré výkony, za snahu. Poskytovat pozitivní zpětnou vazbu. V případě selhání, chyby sumarizovat, ocenit motivační složku a umožnit opravu.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÁ ČÁST

4.1 Charakteristika kvalitativního výzkumu – cíl výzkumu

V rámci výzkumného šetření jsem využila **kvalitativní výzkum**, který umožňuje díky menšímu počtu respondentů větší hloubku rozboru informací. Kvalitativní výzkum můžeme charakterizovat jako proces zkoumání jevů v autentickém prostředí s cílem získat ucelený obraz těchto jevů založených na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Kvalitativní výzkum se snaží interpretovat pohledy subjektů na zkoumaný předmět tím, že výzkumník přejímá jejich perspektivu. Pozorovatel si zaznamenává vše, co se ve zkoumaném prostředí odehrává. Z těchto záznamů, poznámek následně vytváří celkový obraz o zkoumaném prostředí. Všechny sledované jevy, problémy by měly být vysvětleny očima zkoumaných osob, ne na základě subjektivního názoru či očekávání. Kvalitativní výzkum se vyznačuje intenzivností, podrobným zápisem a dlouhodobostí. Úkolem kvalitativního výzkumu je vytvoření holistického obrazu zkoumaného předmětu.

Cíl výzkumného projektu:

Cílem výzkumné činnosti v závěrečné práci bylo zjistit, jaké metody jsou u sledovaných žáků s ADHD na ZŠ Panenské Břežany používány a vedou k nejlepším studijním výsledkům.

Výzkumné problémy:

- Jaké metody a postupy jsou aplikovány při výchově a vzdělávání dítěte s ADHD.
- Faktory ovlivňující školní úspěšnost

Výzkumný vzorek:

Pro svůj výzkum jsem zvolila dva žáky (dívku a chlapce) z malotřídní ZŠ a MŠ Panenské Břežany. Tito žáci mají diagnostikovaný syndrom ADHD. Dívka i chlapec jsou zařazeni do kolektivu dětí ve třídě běžného typu na 1. stupni ZŠ. Pro výběr této školy jsem se rozhodla z toho důvodu, protože jsem zde zaměstnaná a s dívkou jsem osobně pracovala. S chlapcem jsem přímo nepracovala, ale je mi také velmi blízký. S ohledem na ochranu osobnostních práv jsou jména zkoumaných dětí fiktivní.

4.2 Specifikace výzkumného postupu

V rámci závěrečné práce jsem se rozhodla pro **kvalitativní výzkum s využitím případových studií – kazuistik**. V případové studii jde o pečlivé a detailní studium, zkoumání jednoho nebo několika málo případů. Jedná se o důvěryhodnou, spolehlivou výzkumnou strategii. K sestavení případové studie je potřeba získat velké množství údajů z několika zdrojů. Jako první zdroj informací k sestavení případové studie jsem použila explorační techniku nestandardizovaného **rozhovoru s pedagogem**. Tato technika je hodnocena jako obtížněji vyhodnotitelná. Rozhovory byl veden s učitelem sledovaných žáků se syndromem ADHD. Dále jsem použila metodu **přímého pozorování** dítěte ve školním prostředí. Pozorování probíhalo nejen při výuce, ale i při dalších činnostech a školních aktivitách (např. na vycházkách a školních výletech). Důležitým podkladem pro zpracování kazuistik představovalo **studium a analýza dokumentace o dětech a studium konkrétních produktů sledovaných žáků**. Zde jsem měla možnost nahlédnout do zpráv z PPP, SPC, učitelské dokumentace apod. Dále jsem čerpala z **odborné literatury**.

Pro výzkum jsem vybrala dva žáky se specifickou poruchou chování – ADHD. Mým záměrem je zjistit, jaké nevhodnější a v praxi již osvědčené metody jsou na této škole používány při vzdělávání žáků se syndromem ADHD a zmapovat faktory, které mohou ovlivnit školní úspěšnost. Realizace výzkumného šetření bude probíhat následovně – u dívky bude zaznamenán **průběh 1. a 2. ročníku a průběh prvního pololetí školního roku 2019/2020**; u chlapce bude zaznamenán **průběh prvního pololetí školního roku 2019/2020**. Na základě případových studií se budu snažit poskytnout reálný obraz z jejich života. Protože budu pracovat s citlivými soukromými daty, je nutné, abych postupovala ohleduplně a diskrétně v souladu se zákonem o zpracování osobních údajů.

Interpretace výsledků výzkumu

Výsledky z výzkumného šetření jsou zpracovány formou případové studie. Součástí kazuistik je zhodnocení a prognóza dalšího vývoje sledovaných žáků, které jsem vypracovala na základě výsledků získaných použitými metodami a na základě studia odborné literatury.

4.3 Kazuistiky žáků se syndromem ADHD na ZŠ Panenské Břežany

Základní škola Panenské Břežany, okres Praha východ

Základní škola Panenské Břežany je dvojtřídní malotřídní škola nedaleko Prahy. Děti jsou zde vzdělávány ve spojených ročnících. V letošním školním roce navštěvuje **1. a 2. ročník - 14 dětí, 3. a 4. ročník - 17 dětí**. V každé třídě působí jeden asistent pedagoga. Škola se řídí školním vzdělávacím programem „Škola hrou“.

4.3.1 Kazuistika 1. – dívka Eva (narozena 2011)

(jméno dívky je smyšlené)

8 – letá dívka, nyní žákyně 3. ročníku, malotřídní ZŠ Panenské Břežany

Odklad školní docházky: NE

Stupeň podpůrných opatření: 3

Diagnóza:

V Pedagogicko psychologické poradně diagnostikovány poruchy chování, porucha pozornosti a aktivity – syndrom ADHD

Charakteristika zevnějšku:

Dívka silnější postavy, světlé vlasy, modré oči, působí mile a sympaticky

Rodinná anamnéza:

Matka Evy má středoškolské vzdělání - je zdravotní sestra, nyní na mateřské dovolené. Otec má také středoškolské vzdělání a v současnosti pracuje v soukromé společnosti zabývající se prodejem elektroniky. Rodiče Evy se rozešli, když jí byly 3 roky. Zpočátku tatínek s bývalou partnerkou vycházel velmi špatně, o Evu se nezajímal. Teprve poslední dva až tři roky se situace zlepšila. S matkou navázal kontakt

a dnes si pravidelně bere Evu na víkendy, prázdniny, dovolenou apod. Otec zastává tradiční styl výchovy, vztah mezi sebou mají pěkný. Matka znovu založila rodinu a s novým partnerem má dvouletého syna. Vztah s nevlastním otcem je trochu problematictější, protože si s Evou neví rady, občas ji i fyzicky potrestal. Od druhého ročníku ZŠ se o Evu starají prarodiče z matčiny strany. Na Evu má jejich péče pozitivní vliv.

Osobní anamnéza:

Těhotenství i porod bez komplikací. Nerovnoměrný psychomotorický vývoj. Už od dětství značný motorický neklid. Dívka velice svéhlavá, občas agresivní.

Školní anamnéza:

Eva nastoupila ve čtyřech letech do mateřské školy v Panenských Břežanech. Od začátku se nedokázala přizpůsobit dětskému kolektivu, školním pravidlům. Chování Evy bylo problémové, nezvladatelné a pro paní učitelky značně vysilující. Neustále pobíhala, pokřikovala, odmítala se zapojit do společných aktivit. Na napomenutí učitelek reagovala vztekem. Schválně rozhazovala hračky, na učitelky vyplazovala jazyk, často ubližovala dětem apod. Maminka byla opakovaně upozorňována na problémové chování, ale situaci neřešila, odmítala spolupracovat. Chybu hledala v neschopnosti učitelek. Až po roce neustálého upozorňování, kdy situace ve školce byla zoufalá, maminka s Evou navštívila pedagogicko-psychologickou poradnu. V pěti letech byl Evě diagnostikován syndrom ADHD. Byla doporučena **medikace – Ritalin**.

1. ročník ZŠ – školní rok 2017/2018

Odklad školní docházky dle vyjádření PPP nebyl doporučen, proto Eva nastoupila do 1. třídy základní školy. Na základě doporučení školského poradenského zařízení byl stanoven třetí stupeň podpůrných opatření. Eva je vzdělávána podle individuálního vzdělávacího plánu s pomocí sdíleného asistenta pedagoga. Po celé první pololetí se Eva odmítala zapojit do vzdělávacího procesu. Během dopoledního vyučování si chtěla většinou hrát nebo malovat, případně něco tvořit. Školní povinnosti ji obtěžovaly. I přes medikaci byla u Evy zřejmá impulzivita, značný motorický neklid. Vyskakovala

z místa, neustále běhala po třídě, bez dovolení si ze stolu paní učitelky brala razítka, tužky, fixy, zkrátka vše, co ji zaujalo. Nerespektovala školní pravidla, autority. Když se jí zachtělo, sedla si na křeslo paní učitelky nebo si malovala na tabuli. Výuku ostatních dětí komentovala hlasitými připomínkami či smíchem. U Evy se projevovala nízká frustrační tolerance – neadekvátně, často velmi prudce reagovala na nevýznamné podněty. V případě, že nebylo vyhověno jejímu přání, reagovala vztekem. Vztekem reagovala i v případech, kdy překročila hranice slušného chování a byla napomenuta. V afektu rozhazovala nebo ničila věci ve své blízkosti. Učebnice, sešity často počmárala, pomačkala a zahodila. Ráda používala vulgarismy. Někdy hněv obrátila proti sobě – vytrhávala si vlasy nebo se dlaní bila do hlavy. Pokud se jí nelíbilo oblečení (např. tričko), které měla na sobě, tak ho v afektu hněvu roztrhala. Ráda na sebe upoutávala pozornost ostatních spolužáků. Když se Evu podařilo přesvědčit k plnění školních povinností, její pozornost (při každé vyučovací hodině) vydržela max. 5 minut. Úkoly často odbyla nebo vůbec nedokončila. Evu se nedařilo ničím motivovat. Samolepky, omalovánky, hračky, pamlsky... nic ji nezajímalo. Systém odměn, nefungoval. Na pokyny paní učitelky, které ji měly omezit v hraní, většinou nereagovala. Ke vzdělávání měla negativní vztah a zkoušela vše možné, jen, aby se nemusela učit a mohla si hrát. Domácí úkoly plnila nepravidelně, často zapomínala pomůcky. Situace se opakovaně řešila s maminkou, ale bezvysledně. Mamince se v té době narodilo druhé dítě, ke kterému začala upínat svou pozornost. Na Evu neměla čas. V kolektivu dětí nebyla příliš oblíbená, nikdo si s ní delší dobu nechtěl hrát. Děti ji často od sebe odháněly.

Od druhého pololetí se situace trochu zlepšila. Biologický otec, po několikaleté odmlce, začal o Evu projevovat zájem. Pravidelně si ji 2x měsíčně bral na víkendy. Rovněž se zajímal o dění ve škole. Nastaly dny, kdy Eva bez větších potíží začala plnit své školní povinnosti. Domácí příprava se zlepšila. Velkou motivací pro ni představovaly omalovánky, samolepky, hračky Petshop zvířátka, které dostávala jako odměnu, za vypracované cvičení. Její pozornost se stále pohybovala kolem 5-10 minut. S podporou asistentky pedagoga si Eva pomalu začala osvojovat učivo prvního ročníku, avšak se značným zpožděním. Na konci 1. třídy už dokázala přečíst krátké jednoduché věty. Přestože nezvládala správný úchop tužky, tvary písmen se jí dařilo psát celkem hezky. Zvládala i opis jednoduchých slov. Přepis z tiskacího písma na písmo psací Evě

stále dělal problém. V matematice se naučila s malou dopomocí řešit úlohy v číselném oboru 0-10. Dokázala určit co znamenají znaménka +, -, =, >, <. Uměla rozlišit základní geometrické útvary.

2. ročník ZŠ – školní rok 2018/2019

V průběhu letních prázdnin nastal pro Evu výrazný zlom. Maminka se s novým přítelem a společným potomkem přestěhovala do 20km vzdáleného města. O Evu začali pečovat prarodiče z matčiny strany. Eva během prázdnin - pod dohledem babičky a dědečka - dohnala to, co zameškala v průběhu prvního ročníku. Vlivem jejich důsledného přístupu nastaly změny i v Evině chování. Dívka se zklidnila a začala více dodržovat nastavená pravidla, také se již dokázala omluvit za nevhodné chování. Ke spolužákům se chovala o něco laskavěji. Již nevyvolávala svým impulzivním a bezmyšlenkovitým chováním tolik konfliktů a roztržek.

Na začátku druhého ročníku Eva **navštívila PPP se závěrem:**

„ Aktuální předpoklady dívky ke vzdělávání jsou v hraničním pásmu. Názorová složka je výraznější než verbální. Dívka má slabší slovní zásobu, sociální zralost a logický úsudek. Nižší pozornost vůči detailům. Celkově je od začátku výrazně nepozorná, roztěkaná a velmi snadno odklonitelná od zadané práce. Je třeba silné individuální vedení, časté podněcování k pokračování v práci a pozitivní motivace...“²

Odlišný a především důsledný přístup prarodičů měl na Evu pozitivní vliv. V průběhu celého druhého ročníku se s Evou daleko lépe pracovalo. Afektivních situací ubylo, školní aktivita se výrazně zlepšila. Komunikace, nejčastěji s babičkou, byla výborná. Rovněž domácí příprava, plnění úkolů (často i nad rámec zadání) byla skvělá. Z větší části pracovat samostatně Eva ještě nedokázala, pouze při psaní v písance, při počítání příkladů na sčítání a odčítání. U většiny úkolů byla nutná kontrola a dopomocí asistentky pedagoga. Cvičení, které měla Eva vypracovat bylo potřeba vyznačit

---

² Pedagogicko-psychologická poradna Středočeského kraje, *závěr z vyšetření 9/2018*

(zakroužkováním nebo podtržením). Rovněž bylo nutné ověřovat, pochopení zadání. Poskytovat delší časovou dotaci. Při osvojování nového učiva a také při řešení úkolů, zatím nebylo možné s Evou pracovat ve třídě. Její pozornost byla rychle odklonitelná. Ve třídě sledovala veškeré dění kolem sebe a na podněty z okolí ihned reagovala hlasitými projevy. Neustále měla tendenci poutat na sebe pozornost. Přestala se soustředit, odmítala dál pracovat. Následně odcházela z lavice např. k jinému spolužákovi, kterému měla potřebu „něco sdělit“ nebo si šla pro papír a začala si kreslit. Zcela pak ignorovala pokyny asistentky i pokyny paní učitelky. Předstírala, že neslyší, někdy si demonstrativně zakrývala uši. S Evou se osvědčilo pracovat mimo třídu, nejlépe na chodbě školy, kde je několik školních lavic a klidné, tiché prostředí s minimem rušivých podnětů. Zde se Eva mohla plně koncentrovat na plnění svých povinností. Z dosahu spolužáků vydržela pracovat bez přerušení 20 min., někdy i déle (ve třídě mezi spolužáky max. 5-10 min., ale s častými přestávkami). Individuální výuka mimo třídu tedy byla pro Evu naprosto ideální. Z vyučovaných předmětů si Eva nejvíce oblíbila Výtvarnou výchovu a Pracovní činnosti. Eva je totiž velmi kreativní, má fantazii, proto ráda kreslí nebo tvoří. Ostatní předměty – Matematika, Český jazyk patřily k méně oblíbeným předmětům. K neoblíbeným činnostem patřilo psaní v písance, počítání příkladů a řešení slovních úloh. Psaní většinou odbyla, řešení příkladů se snažila ulehčit opisováním. Učivo Prvouky ji příliš nezajímalo (kromě témat - zimní příroda, Vánoce a jaro). Nejraději v Prvouce vybarvovala pracovní listy. Tělesná výchova Evu bavila tehdy, když probíhal plavecký výcvik. Na konci školního roku Eva téměř ovládala učivo druhého ročníku. Velký vliv na tom měla zodpovědná domácí příprava pod dohledem prarodičů. Ke spolužákům 2. ročníku se chovala sice vstřícně a s velkým smyslem pro spravedlnost, ale kamarády si mezi nimi nenašla. Nerozuměla jim, často byla bezradná, nevěděla jak s nimi komunikovat, jak navázat přátelství. Vlivem její zbrklosti a emoční lability, vznikaly časté roztržky a nedorozumění. Spolužákům také vadilo její střídání nálad a prudké reakce na běžné situace. Až později si vytvořila kamarádský vztah s dívkami z prvního ročníku.

3. ročník ZŠ – školní rok 2019/2020 – 1. pololetí

Od září 2019 Eva přestoupila do vedlejší třídy, kde je spojený 3. a 4. ročník. Má novou třídní učitelku a asistentku. Adaptaci na nové prostředí zvládla dobře. Přes prázdniny se Eva také více zklidnila. Avšak i nadále je u Evy nutná medikace Ritalinem. Cílem nové paní učitelky bylo Evu zapojit do dění ve třídě. Na konci září se k Evě a jejím prarodičům zpět přestěhovala její maminka s malým bratrem. Domácí atmosféra nebyla dobrá. Na Evu to mělo negativní vliv, do školy chodila hodně unavená, nesoustředila se. Nebyla schopna pracovat. Asi po dvou týdnech se maminka opět odstěhovala a situace se ihned zlepšila. Své školní povinnosti si Eva plní nad očekávání dobře. Domácí příprava – plnění úkolů, příprava pomůcek na další den atd. je výborná. Učivo třetího ročníku Eva zvládá dobře. Při každé vyučovací hodině vydrží pracovat přibližně 30 minut, pak je nutné řízené pohybové uvolnění, např. relaxační cviky na balonu. V hodinách českého jazyka spolupracuje, někdy překvapí i znalostmi, které ostatní spolužáci nemají. Nazpaměť se naučila vyjmenovaná slova - b, l, m, p, s. Trochu ale „zápasí“ s jejich aplikací do textu. V psaní má velké výkyvy - úprava, úhlednost písma záleží podle aktuální situace a jejího momentálního naladění. Stále si neosvojila správný, tzv. špetkový úchop pera. Raději dává přednost psát tiskacím písmem, které má však daleko méně čitelné než psací. Občas ještě zapomene, jak se některá velká tiskací písmena píšou. Také u psaní písmen „r“ a „z“ někdy znejistí a neví, u kterého má udělat dole kličku. V hodinách čtení je velmi aktivní. Ráda a nahlas čte, protože v tu chvíli je středem pozornosti, a to ji těší. Čte plynule a s porozuměním. Matematika Evu baví, malou násobilku bezpečně ovládá. Rovněž i sčítání a odčítání. Občas vlivem nepozornosti a zbrklosti chybí. Nejvíce oceňuje, když může psát příklady na tabuli. Problémem jsou ale slovní úlohy, kde zatím nedokáže sama rozlišit, jestli bude sčítat/odčítat nebo násobit/dělit. Zde je nutná pomoc asistentky, která musí Evu navést na správný postup. K méně oblíbeným předmětům patří Prvouka. Probíraná témata Evu příliš nezajímají, a tak raději listuje v pracovním sešitě, kde vyhledává okénka, kam by mohla něco nakreslit. V anglickém jazyce má Eva jisté úlevy. Výslovnost anglických slovíček ji činí trochu problémy, rovněž i jejich písemné zaznamenávání, a proto při písemných testech Eva může psát slovíčka foneticky. Při výtvarné výchově i pracovních činnostech Eva pracuje podle zadání, jediným nedostatkem je její nepořádnost. Příprava pomůcek je tak nutná s dohledem asistentky.

V rámci tělesné výchovy probíhá plavecký výcvik. Eva při lekcích plavání docela spolupracuje, plní pokyny lektorek, ale i zde si občas „umane“, že bude plavat podle svého. Celkově se chování Evy výrazně zlepšilo. Občas ještě její pozornost utíká ke kreslení a občas se jí nechce dělat všechno, co je zrovna potřeba. Někdy hlasitě komentuje výuku, shodí sešit z lavice nebo se demonstrativně urazí. Také jsou ještě patrné občasné výkyvy nálad, ale afektové stavy se zatím nevyskytují. Eva si uvědomuje jisté mantinely, které nemůže překročit, a také se je snaží dodržovat. Eva dozrála do role žáka, a teď ve 3. ročníku se i více sblížila s kolektivem. V nové třídě si našla několik kamarádek. V předmětech - Český jazyk a literatura, Matematika, Prvouka, Anglický jazyk je Eva hodnocena slovně, v ostatních předmětech je hodnocena klasifikačním stupněm. Současné rodinné prostředí je klidné a harmonické. Babička s dědečkem se Evě věnují s láskou a péčí.

Závěrečné zhodnocení a prognóza

Zásadní krok, který následně ovlivnil Evin přístup ke školním povinnostem, byl vstup do prvního ročníku základní školy v řádném termínu. Na základě tohoto rozhodnutí Eva zbytečně ztratila jeden školní rok, protože se nedokázala podřídit nárokům školy, autoritě učitele a kolektivu ostatních spolužáků. Její psychická a sociální nezralost měla rovněž vliv i na navazování sociálních vztahů. Také rodinné klima, především ze strany matky, nebylo zcela ideální. U Evy se ukázalo, jak je důležitý důsledný přístup rodičů (v tomto případě maminky) jejich láskyplná péče a pozornost. Ke zlepšení situace pomohla skutečnost, kdy se maminka s přítelem a jejich společným potomkem přestěhovala do nedalekého města. O Evu začali pečovat prarodiče z matčiny strany. Jejich důsledný přístup zásadně změnil Evin postoj ke školním povinnostem. Láskyplná péče, kterou Evě projevovali, měla pozitivní vliv i na její chování. Na zlepšení chování dívky se podílela i paní asistentka, která díky své trpělivosti, vstřícnému a pozitivnímu přístupu dokázala Evu usměrnit a zklidnit. Zde se potvrzuje, jak je nezbytně nutná a velmi důležitá dobrá spolupráce školy a rodiny, vzájemná důvěra a jednotný postup při řešení problémů. Pokud tato spolupráce bude i nadále fungovat, má Eva velkou šanci zlepšovat se i do budoucna ve svém chování.

4.3.2 Kazuistika 2. – chlapec David (narozen 2008)

(jméno chlapce je smyšlené)

11 – letý chlapec, nyní žák 4. ročníku, malotřídní ZŠ Panenské Břežany

Odklad školní docházky: ANO

Stupeň podpůrných opatření: 3

Diagnóza:

Ve Speciálně pedagogickém centru byla diagnostikována vývojová dysfázie a jako sekundární důsledek vady řeči byl prokázán vliv SPU (dysortografie, dyslexie). Dále zjištěna porucha pozornosti a soustředění - syndrom ADHD.

Charakteristika zevnějšku:

Chlapec štíhlé postavy, světlé vlasy, modré oči, působí nejistě až zakřiknutě

Rodinná anamnéza:

Úplná rodina, mladší bratr, matka je středoškolačka v současnosti pracuje v pohostinství, otec má také středoškolské vzdělání a nyní pracuje jako dopravce. Často je mimo domov. Rodina uznává volnější – liberální styl výchovy.

Osobní anamnéza:

Porod byl předčasný a komplikovaný, bylo nutné přistoupit k císařskému řezu. O obě děti pečuje spíše matka, neboť otec je pracovně zaneprázdněn. Občas vypomáhají prarodiče z matčiny strany. Rodina funguje dobře, ale upřednostňují liberálnější styl výchovy. Podle názoru rodičů, resp. matky je nejlepší pro dítě přirozenost, dítě samo pozná, co je pro něj dobré a co ne. Matka zastává názor, že je nutné plně respektovat osobnost dítěte. Vlivem matčiny výchovy si David neosvojil základní vzorce chování. Po příchodu na ZŠ Panenské Břežany nerespektoval základní normy chování a autoritu učitelek, neovládal hygienické návyky.

Školní anamnéza:

David přestoupil do ZŠ Panenské Břežany dva měsíce před koncem školního roku 2018/2019. Důvodem přestupu byla změna bydliště. Předtím navštěvoval speciální logopedickou školu v Praze. Krátce po přestupu se ukázaly velké nedostatky nejen ve vědomostech, znalostech, rovněž i pracovní návyky vůbec neodpovídaly věku chlapce. U Davida byly na první pohled patrné potíže s pozorností, výdrží, zřejmý byl i motorický neklid. David svými znalostmi i přístupem se zcela vymykal - v probíraném učivu se neorientoval, ostatním spolužákům nestačil. Samostatně nedokázal pracovat. Během vyučování trávil většinu času schovaný pod stolem a byl agresivní. O výuku se nezajímal, na paní učitelku nereagoval a stále tvrdil, že se nudí. Třídní učitelka rodičům navrhla opakování 4. ročníku a v co nejkratší době návštěvu PPP. Doporučenou **medikaci matka odmítla.**

4. ročník ZŠ – školní rok 2019/2020 – 1. pololetí

Začátkem září byl David vyšetřen v pedagogicko-psychologické poradně. Poradna stanovila třetí stupeň podpůrných opatření. Zpráva z vyšetření, podstatná pro vzdělávání a pobyt žáka ve škole, potvrdila výrazné nedostatky ve vědomostech a znalostech. Chlapec rovněž postrádá smysl pro povinnost a zodpovědnost. PPP doporučila orientovat se především na doplnění vědomostních mezer, na vedení chlapce k pracovním návykům, smyslu pro povinnost a zodpovědnost. Postupovat se má podle učebnic od 2. třídy a za pomoci asistenta pedagoga co nejvíc individualizovat výuku. Na základě zprávy začala koncem září s Davidem pracovat asistentka pedagoga. S asistentkou si bohužel moc nesesdli, neměl ji rád. Zpočátku její přítomnost odmítal, odháněl ji od sebe s tím, že ji nepotřebuje. Někdy byl i agresivní, vztekly a slovně urážel. Kopal do lavice, školní tašky, shazoval ze stolu pomůcky. Veškerá školní činnost ho rozčilovala. Nadále se odmítal zapojit do výuky, ostatním spolužákům se vyhýbal. V krátké době proběhla konzultace s rodiči na společném postupu při řešení problému. Bohužel, spolupráce s rodinou nebyla dobrá, rodiče naslibovali dodržování všeho, co jim bylo doporučeno, chlapec často chodil bez úkolů, bez pomůcek, neměl čím psát, neměl tužky, pastelky. Ale maminka stále tvrdila, jak s ním doma všechno plní. Až po častém naléhání třídní učitelky rodiče přislíbili spolupráci. Sjednání

školních a domácích povinností, pravidel vedlo k určitému zlepšení v chlapcově chování, ale pouze na chvíli. Po čase se vše vrátilo do „starých kolejí“. Asistentka si s Davidem promluvila, vysvětlila mu, že ji nemá za trest, ale aby mu pomohla s tím, co bude potřebovat. Chlapec postupem času svůj postoj k asistentce trochu změnil, dovolil jí si k němu přisednout, promluvit na něj a dokonce si nechat poradit. Také se přestal schovávat pod stůl a začal plnit své školní povinnosti. Před každou činností, kterou měli žáci vykonat, bylo nutné podrobné vysvětlení a někdy i přesvědčování, proč to má dělat. Hodiny českého jazyka Davida moc nebaví, přesto na pokyn učitelky opíše a vypracuje celé zadání. Při doplňování cvičení na i/y hodně chybuje, úprava a úhlednost psaného textu stále není dobrá. Ve čtení se výrazně zlepšil. Doposud málo četl, odmítal před spolužáky nahlas číst. Když se ho podařilo přesvědčit ke čtení, tak špatně artikuloval a nebylo mu rozumět. S podporou asistentky dnes David přečte souvislou větu a je mu rozumět. Poslední dobou také začal hodně číst, velice si oblíbil knížky - Harry Potter. Když čas dovolí, rád si čte i o přestávkách. Jeho artikulace se hodně zlepšila. Dle vyjádření maminky, logopeda David nenavštěvuje. Matematiku zvládá velmi dobře, někdy i lépe než ostatní žáci ve třídě. Převody jednotek, sčítání a odčítání, násobení dvoucifernými čísly, slovní úlohy Davidovy nečiní potíže. Z vlastivědy si oblíbil část dějepisnou, protože ho zajímá historie, zejména období Velkomoravské říše a prvních Přemyslovců. K méně oblíbeným předmětům patří přírodověda, zde spolupracuje v případě, že ho tématický okruh zaujme. I když se mu nechce, nakonec úkol vypracuje. V hodinách angličtiny David mile překvapil, svými znalostmi. Doposud se nechtěl moc projevovat a vypadalo to, že angličtinu vůbec nezvládá. Na dotaz asistentky tvrdil, že se nudí. Skutečným důvodem ale bylo to, že probíranou látku již dávno ovládal. Učitelka tedy přešla na učivo 4.ročníku. David se bez problému zapojil do výuky a při osvojování nového učiva pracuje sám, bez pomoci asistentky. Problém nastává pouze při zaznamenávání slovíček do sešitu, zde je nutná pomoc a kontrola opisu. Před vánočními prázdninami byla na Davidovi již znát únava. V hodinách byl nepozorný, bez zájmu o učení, stále vypadal unaveně. Po vánočních prázdninách se David vrátil do školy velice unavený, bez zájmu o učení. Při výuce byl nepozorný, znuděný a nic ho nebavilo. Velmi pomalu se přizpůsoboval vyučovanému tempu. Po dvou týdnech se situace zlepšila. David začal v hodině pracovat, zadané úkoly dokončil, nebylo ani třeba výrazného pobízení paní učitelky nebo asistentky.

Všechny úkoly, pomůcky, akce mu asistentka zapisovala do zvláštního notýsku, ale často se stávalo, že chlapec vůbec nic nepřinesl.

Zpočátku se David do kolektivu příliš nezapojoval. O sociální kontakt nestál, raději si o přestávkách četl. Děti ho mezi sebe moc nebraly, nerozuměly jeho vzteklým náladám, také jim vadilo neustálé vyrušování při výuce. Postupem času si přeci jen kamarády našel a děti ho přijaly.

Soustředit se a pracovat podle pokynů David dokáže první tři vyučovací hodiny, pak přichází únava a nechut' již cokoliv dalšího dělat. Ihned se to projeví na jeho chování, začne hlavou tlouci o lavici nebo nevhodně komentovat výuku. Někdy hněv obrátí i na asistentku se slovy: „neotravuj mě, co zase chceš, nezám...“ Nutná je přestávka a krátké pohybové uvolnění napětí. Poslední dvě hodiny výuky už většinou nepracuje. Zbývající čas pak vyplní čtením nebo si položí hlavu na lavici. S uspořádáním pomůcek na lavici i ve školní tašce si David hlavu neláme. Učebnice a sešity mívá v „salátovém“ stavu a někdy i plesnivé. Často si z tašky zapomene vyndat ovoce, které ve škole dostal a to po nějakém čase zplesniví. Nepořádek na lavici si uklidí až na pokyn asistentky. Hygienické návyky David stále nemá osvojené. Především po návštěvě toalety si neumývá ruce. S matkou byl konzultován vhodný výchovný postup – důslednost, laskavý a trpělivý přístup, podpora sebedůvěry a dohled nad přípravou do školy. Maminka slíbila nápravu, ale zatím nejsou patrné změny k lepšímu.

Závěrečné zhodnocení a prognóza

David v průběhu prvního pololetí 4. ročníku pochopil, že pracovat musí. Postupem času začal i více respektovat svou asistentku. David dál pokračuje v osvojování učiva a doplňuje si nedostatky ve vědomostech. Některé předměty ho nebaví, ale např. v matematice nebo anglickém jazyce vyniká. Domácí příprava je špatná – zapomíná pomůcky, úkoly, učebnice má pomačkané, potrhané. Hygienické návyky si dosud neosvojil. Spolupráce s rodinou je nadále nedostatečná, pouze sliby - chybí důslednost, nastavená pravidla, kontrola přípravy. I v této případové studii se potvrdilo, jak je pro školní úspěšnost zásadní sjednocení výchovného přístupu nejen ve škole, ale i v samotné rodině a rovněž ve vztahu rodina – škola. Spolupráce rodiny se všemi

pedagogickými pracovníky, kteří se podílejí na výchově a vzdělávání žáka, je tedy nesmírně důležitá. V případě Davide se nedá přesně určit, jak se bude porucha chování dále vyvíjet. Vše záleží na přístupu rodičů k Davidovi, jejich pomoci při přípravě do školy a správnému výchovnému vedení syna. Rodiče zatím spolupráci pouze slibují.

4.4 Rozhovor s třídní učitelkou

1. Vaše pedagogická praxe (bez mateřské dovolené)?

Jako učitelka pracuji 25 let, nejdříve prvních pár let na 2. stupni ZŠ, posledních 20 let na 1. stupni. Vyučuji 3. a 4. ročník.

2. Jak dobře znáte problematiku syndromu ADHD/ADD

Myslím si, že tuto problematiku znám poměrně dobře. Rukama mi prošlo již několik dětí s touto diagnózou. Často také využívám nabídky dalšího vzdělávání pedagogů. Absolvovala jsem již několik seminářů zaměřených na specifické poruchy chování - syndrom ADHD. Potřebné informace čerpám rovněž z odborných publikací, příruček a internetu. Komunikuji také s PPP.

3. Vnímáte výuku žáka s ADHD/ADD jako zátěž?

Nevnímám to jako zátěž. Žáci se syndromem ADHD vyžadují individuální přístup učitele. Trpělivost, důslednost a láskyplnou péči. Chápu, jejich zdravotní znevýhodnění a proto na ně beru ohledy jak při výuce, tak i o přestávce.

4. Dáváte žákovi s ADHD najevo, že ho máte ráda?

Ano, často mu říkám, že mi na něm záleží. I děti s ADHD touží po lásce, obdivu a uznání, stejně jako ostatní děti.

5. Jaké aktivity realizujete pro větší motivaci žáka s ADHD k učení?

Žáci si velmi oblíbili cvičení na počítači, pexeso, domino a nebo kartičky s i/y, barevné sudoku, rádi skládají tangramy. Často také používám didaktické hry, názorné pomůcky.

6. Které zásadní metody Vy osobně aplikujete při vzdělávání žáka s ADHD?

Na prvním místě je to individuální přístup. Snažím se výuku přizpůsobit možnostem dítěte, hlavně jej nepřetěžovat. Dodržuji zásadu krátce, ale častěji. Důležitá je důslednost a trvat na dokončení úkolu. Na vypracování úkolu poskytuji více času. Snažím se žáka začlenit co nejvíce do chodu třídy, do spolupráce s ostatními spolužáky. Žákovi je nutné poskytnout zpětnou vazbu – chválit nejen za správně vykonanou činnost, ale rovněž ocenit jeho snahu. Nehodnotit pouze jen výsledek, ale sledovat i průběh a postup při dosažení zadaného úkolu. Snažím se výkony hodnotit spravedlivě a s optimistickým výhledem do budoucnosti.

7. Jak často komunikujete s rodiči žáka s ADHD?

S prarodiči Evy komunikuji často. Minimálně jednou měsíčně probíhá osobní konzultace o vývoji – posunu ve vzdělávání. Hojně využívám komunikace prostřednictvím telefonu, sms nebo e.mailu. Horší je to v případě Davida. Rodiče se o posun ve vzdělávání příliš nezajímají, iniciativa spíše vychází z mé strany.

SHRNUTÍ

V praktické části jsem se zaměřila na dva žáky (dívka, chlapec), kteří mají diagnostikovaný syndrom ADHD. Sledovala jsem jejich chování v průběhu vyučování, o přestávkách nebo při aktivitách ve školní družině. Zajímala jsem se o jejich vztah se spolužáky a s třídní učitelkou. Rovněž jsem se zajímala o metody, postupy, které třídní učitelka používá při výuce. Metody, které jsou aplikovány při výuce popisuji v teoretické části. Jedná se především o metody podporující koncentraci pozornosti, metody zaměřené k trénování krátkodobé a dlouhodobé paměti, na posilování percepce a myšlení a také metody zaměřené na pohybové uvolnění motorického neklidu. Zjistila jsem, že tyto metody žákům s ADHD pomáhají při osvojování učiva. Učitelka k žákům přistupuje velice profesionálně, s energií, láskou a pečlivostí. Je zde patrný individuální přístup. Třídní učitelka také střídá jednotlivé aktivity, do výuky zahrnuje didaktické hry a soutěže. Žáky motivuje pochvalou, poskytuje zpětnou vazbu.

Také jsem ale zjistila, že jen dobrá spolupráce mezi školou a rodinou může dítěti s ADHD výrazně pomoci. Na straně učitelů ale i rodičů je potřeba velkého nasazení, jde totiž o mravenčí práci, která vyžaduje pevné nervy, každodenní úsilí a trpělivost. Je potřeba stále hledat nové a třeba i vhodnější metody, postupy. Pokud nejsou sjednocené výchovné postupy (škola+rodina), není jednotný postup při řešení problémů a rodiče pouze slibují, nemusí se práce s dítětem dařit. Spíše naopak, problémy se mohou ještě více zostřit. Důkazem toho jsou obě kazuistiky, kde rodina u obou sledovaných žáků dostatečně nevytvořila pevný řád, pravidla, chyběla součinnost se školou, důslednost. V případě dívky se situace příchodem prarodičů výrazně změnila a postupem času došlo k pozitivnímu posunu. V případě chlapce nadále přetrvává nedostatečná spolupráce mezi školou a rodinou. Komunikace ze strany rodiny je minimální, přetrvává nezájem o jednotný přístup. Postoj rodiny tak ztěžoval práci třídní učitelky.

K rizikovým faktorům, které mají vliv na školní úspěšnost žáků se syndromem ADHD, patří rodina. Rodina je u obou sledovaných případů hlavním rizikovým faktorem. Jedná se o rozvedená manželství a nová partnerství rodičů, špatně zvolený výchovný styl rodičů a zlehčování problémů v chování dítěte, nedostatečná komunikace

mezi rodinou a školou, neřešení problému. Další rizikový faktor představuje školní prostředí. Pro děti s ADHD je těžké začlenit se mezi vrstevníky. Vlivem impulzivity, sociální a komunikační neobratnosti se stávají spíše neoblíbenými. Pak je zcela na učiteli, aby vlídným, ale důsledným přístupem vedl děti k žádoucímu sociálnímu chování.

ZÁVĚR

Výchova a vzdělávání dítěte se syndromem ADHD je pro všechny zúčastněné velmi náročná a někdy i dost vyčerpávající. Může se zdát, že nemá žádnou perspektivu. Včasná diagnóza pomůže dítěti a pomůže také jeho rodičům, učitelům, aby dokázali přizpůsobit své výchovné postupy, metody individuálním zvláštnostem dítěte. Je důležité začít co nejdříve, aby se chování dítěte neupevnilo, což by mohlo v budoucnu způsobit větší problémy. K tomu je nutná spolupráce nejen odborníků, ale především rodiny. Pokud dítě doma postrádá potřebné zázemí, není správně vedeno nebo je dokonce citově frustrováno, může se stát jeho výchova téměř nezvládnutelná.

Děti s ADHD potřebují odpovídající přístup, vhodné vedení a metody, které by vedly ke zlepšení jejich sebepoznání i seberegulaci a zároveň by je směřovaly k úspěšnému zařazení do života. Děti se syndromem ADHD potřebují mít vytvořené klidné, citově vstřícné prostředí s jasně stanoveným řádem (mantinely) v chování. Neméně důležitou výchovnou zásadou je rovněž oceňování, vhodná motivace, důslednost i pozitivní přístup. Věnovat dítěti pozornost, i když je v klidu, naslouchat jeho pocitům. Významnou, z mého pohledu zcela zásadní úlohu, sehrává spolupráce školy a rodiny, jednotný postup při řešení problémů. Pokud tato spolupráce nefunguje či „pokulhává“, dříve či později se odráží na školní úspěšnosti.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

JUCOVIČOVÁ, Drahomíra – ŽÁČKOVÁ, Hana. *Metody práce s dětmi s ADHD především pro učitele a vychovatele*. Nakladatelství D+H. ISBN 978-80-87295-11-3

KOCUROVÁ, Marie. *Specifické poruchy učení a chování*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2000. ISBN 80-7082-705-X

LAVER-BRADBURY, Cathy – THOMPSON, Margaret – WEEKS, Anne a kol. *Šest kroků ke zvládnutí ADHD*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1035-1

MICHALOVÁ, Zdeňka. *Předškolák s problémovým chováním. Projevy, prevence a možnosti ovlivnění*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0182-3

MUNDEN, Alison – ARCELUS, Jon. *Poruchy pozornosti a hyperaktivita*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-625-X

POKORNÁ, Věra. *Vývojové poruchy učení v dětství a dospělosti*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-773-2

TRAIN, Alan. *Specifické poruchy chování a pozornosti*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-131-2

VÁGNEROVÁ, Marie – KLÉGROVÁ, Jarmila. *Poradenská psychologická diagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1538-7

ZELINKOVÁ, Olga. *Poruchy učení*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0875-4

ŽAMPACHOVÁ, Zuzana – ČADILOVÁ, Věra a kol. *Katalog podpůrných opatření. Dílčí část. Pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu poruchy autistického spektra nebo vybraných psychických onemocnění*. Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4669-1

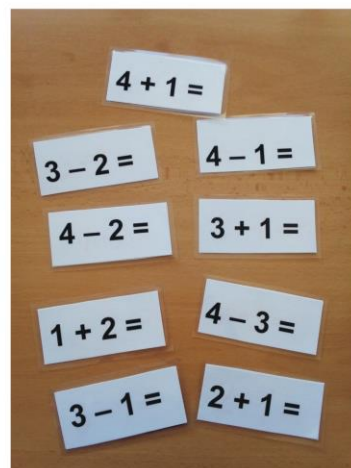
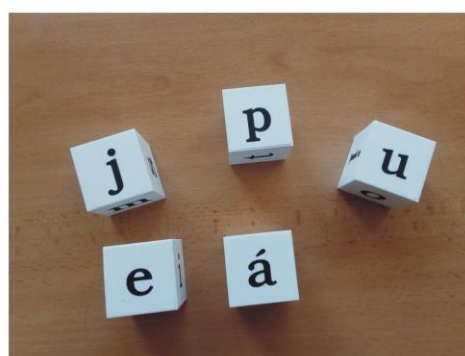
Seznam použitých ostatních českých zdrojů

Zpráva z vyšetření z Pedagogicko-psychologické poradny Středočeského kraje - citace

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Ukázka pomůcek používaných při výuce žáků s ADHD .....I-IV

Příloha A – Ukázka pomůcek používaných při výuce žáků s ADHD

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Pavla Pristášová

Název kurzu: CŽV – DVPP SPPG

Název práce: Metody výuky žáků s ADHD na ZŠ Panenské Břežany

Rok: 2020

Počet stran textu bez příloh: 37

Celkový počet stran příloh: 4

Počet titulů českých použitých zdrojů: 10

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 0

Počet ostatních zdrojů: 1